

ТЕМА

В Антарктиду вирушила 25-а експедиція!

Зазвичай ми широко розповідаємо про щемний момент проходження антарктичної експедиції, напутні слова, які виголошують організатори, друзі, колеги, рідні. Однак зараз у світі пандемія, а в країні карантин, обмеження авіаперельоту, і не тільки у нас, а й в інших країнах світу. Тому проводження на цей раз вийшло менш урочисте, але не менш тепле.

Учасники УАЕ-25 зустрілися з в.о. міністра освіти і науки України Юрієм Полюховичем, про що повідомила пресслужба МОН. Юрій Полюхович побажав полярникам успішної роботи і висловив сподівання, що через рік, коли експедиція повертатиметься, ситуація в Україні і світі зміниться на краще.

Як зазначили в Національному антарктичному науковому центрі, члени експедиції успішно завершили тренування на базі Низькочастотної обсерваторії відділу радіофізики геокосмосу Радіоастрономічного інституту НАН України, що в с. Мартове, неподалік Харкова. Вони ознайомилися з вимірвальними комплексами, які є на цій базі, а вони дуже подібні до тих, що встановлені на станції «Академік Вернадський». А вже обсерваторія в Мартові вимірює в наших широтах ті ж самі параметри атмосфери та навколоземного космічного простору, які досліджують і на «Вернадському».

Як зазначив директор НАНЦ Євген Дикий, «навчання стало важливим елементом підготовки» до випробувань в Антарктиді, полярники ознайомилися один з одним, відчули необхідність командної взаємодії.

Що стосується ситуації, яка нині складається в Україні та світі з поширенням коронавірусу, учасники експедиції пройшли медичний відбір, навіть курс навчання за рекомендаціями ВООЗ. Науковий центр забезпечив їх усіма необхідними засобами захисту.

Наша газета розповідала про команду полярників («Світ», №3-4 н.р.) УАЕ-25, яка поєднує в собі і досвідчених зимівників, і початківців, яких у зимувальному загоні ювілейної експедиції на цей раз рівно половина. Зате її очолює супердосвідчений керівник — геофізик Юрій Отруба, для якого це буде вже шоста зимівка.

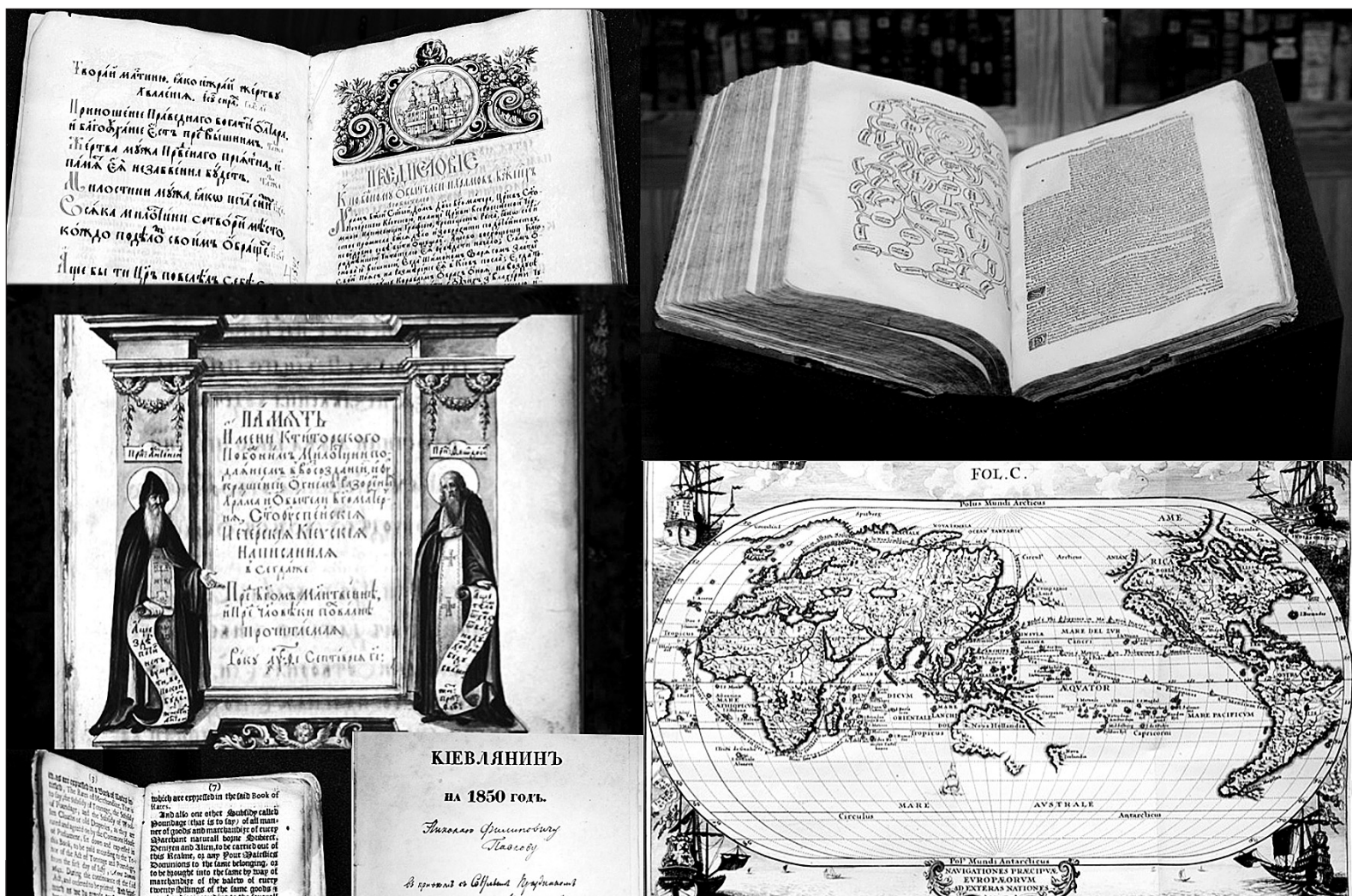
І тому важливі завдання, які постають перед командою — продовжити естафету вивчення клімату, магнітного поля Землі, тваринного й рослинного світу шостого континенту, — їм під силу. А вже дослідження наших науковців давно вже стали важливою складовою поповнення світових знань про Антарктиду.

СЬОГОДНІ В НОМЕРІ:

3 стор. Криза сучасної науки: знайти вихід

4 стор. Безсмертя кольору неба

Університетські стародруки, що претендують на статус національного надбання України

Венеціанські інкунабули, рукописні шедеври Києво-Печерської лаври, мапа з видання Й. Шредера — частина фонду старовинних раритетів Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича. Фото із фонду Наукової бібліотеки

Учена рада Київського національного університету імені Тараса Шевченка на своєму засіданні обговорила питання про внесення фонду стародрукованих, рідкісних та цінних книжкових зібрань університетської Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання України. Така пропозиція прозвучала у доповіді проректора з наукової роботи КНУ професора Оксани Жилінської.

Університетський фонд стародруків, рідкісних та цінних книжкових зібрань почав формуватися ледь не від початку створення Київського університету Святого Володимира. А це — вже понад 185 років! На цей час у ньому зібрано близько 21 тисячі раритетів. Найстаріші — видання ще XV століття. Наприклад, справжнім скарбом є інкунабула: твори Джованні Боккаччо та Светонія Транквілла (Венеція, 1497, 1550). Серед стародруків першої половини XVI ст. — десять примірників палеотипів, найстаріший з яких — «Привілеї братів-пустельників ордену Св. Августина», (Пезаро, 1515), а також зразок раннього південнослов'янського кирилично-

го друку — Службник типографії Божидара Вуковича (Венеція, 1519).

XVI—XVII століття представлені стародруками славнозвісних династій Західної Європи, насамперед, Ельзевірів. Це — мініатюрні видання «Річ Посполита або Стан королівства Польщі, Литви, Пруссії, Лівонії», (Лейден, 1627); «Руссія або Московія, а також Татарія» (Лейден, 1630).

Стародруки і рукописи (їх 11 235, створених до 1831 року) представляють різні країни Європи (Нідерланди, Німеччину, Францію, Італію, Польщу, Швейцарію та інші). Вони написані більш як 20 мовами та діалектами, хоча більшість — латинською, німецькою, французькою, італійською та старослов'янською мовами. Тематика видань також різноманітна й охоплює практично всі галузі знань, зокрема філософію, теологію, історію, географію, математику, астрономію, медицину. Вона відображає розвиток європейської культури, церковного та громадського життя певної історичної епохи.

Закінчення на 2 стор. ►

ОФІЦІЙНО

Освіта на карантині

З 12 березня Кабінет Міністрів запровадив карантин в усіх закладах освіти, незалежно від форми власності та сфери управління. На вимушений відпочинок заради безпеки і здоров'я дітей та дорослих пішли заклади дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої та післядипломної освіти.

Рішення Уряду стало підставою для керівника закладу освіти видати відповідний наказ.

Карантин триватиме три тижні — з 12 березня до 3 квітня 2020 року. Терміни його можуть змінюватись в залежності від епідеміологічної ситуації в Україні. Під час карантину учням та студентам забороняється

відвідувати заклади освіти.

МОН рекомендує закладам освіти відмовитись від проведення та участі у масових заходах в приміщеннях та на території закладів освіти, зокрема пробного зовнішнього незалежного оцінювання, олімпіад, змагань, конкурсів, виставок тощо;

інформувати здобувачів освіти та співробітників закладів щодо того, як запобігти поширенню хвороби та дій у випадку захворювання;

розробити заходи щодо проведення занять за допомогою дистанційних технологій та щодо відпрацювання занять відповідно до навчальних планів після нормалізації епідемічної ситуації, а також — розробити заходи щодо часткового пе-

реведення працівників на дистанційну роботу; забезпечити профілактичні заходи, які попередять масове розповсюдження гострої респіраторної хвороби, спричиненої коронавірусом, і гострих респіраторних інфекцій;

виділити у гуртожитках закладів профтеху, фахової передвищої, вищої, післядипломної освіти місця для ізоляції здобувачів освіти з ознаками гострих респіраторних захворювань;

виконувати рішення тимчасових обласних протиепідемічних комісій;

обмежити проведення запланованих нарад, перевірок, експертних до нормалізації епідемічної ситуації.

На період карантину за вчителями, викладачами, майстрами та викладачами зберігається середня заробітна плата.

Університетські стародруки, що претендують на статус національного надбання України

▼ *Закінчення. Початок на 1 стор.*

Для вітчизняної культури велике значення мають книги кириличного друку XVI–XVIII століть, видані на території України, Білорусі та Литви. Вони також зберігаються в університетській бібліотеці імені М.Максимовича. Це унікальні видання XVI–XVII ст.: Євангеліє (Вільно, 1575) і Псалтир (Вільно, 1576), надруковані сподвижником Івана Федоровича Петром Мстиславцем. Є у фонді «Требник Петра Могили» (Київ, 1646), «Ключ розуміння» Іоанкія Галатовського (Київ, 1659), «Перло многоцінне» Кирила Транквіліона-Ставровецького (Могильов, 1699), «Лексикон славенороський» Памви Беринди (Кутейно, 1653). Кожна з цих назв змушує схвилюватися серце не тільки історика, а й будь-якої освіченої людини, і не тільки в Україні.

Має фонд і кириличні рукописи, зокрема, список Устава Ієрусалимського церковного (це остання третина XVI ст.), рукопис «Слів подвижницьких» Ісаака Сирія у перекладі прп. Паїсія Величковського (кінець XVIII ст.), «Книга пам'яті імені ктиторського» 1719 р. та інші документи першої половини XVIII ст., що були створені в Києво-Печерській лаврі.

Чимало книг мають автентичні оправи XVI–XVIII ст., зокрема, виготовлених в українських інтродукторських майстернях в Острозі та Києво-Печерській лаврі.

Із «світської літератури» у фондах є чимало творів українських класиків. Наприклад, друге видання «Кобзаря» Тараса Шевченка (1860 р.) і його російськомовний переклад, виданий того ж року. Тут є книги різних форм і форматів. Тільки колекція мініатюрних видань

складає понад 1700 примірників. Великий книжковий формат представлено картографічними виданнями XVIII–XX ст.

Особливий інтерес сучасних викладачів та студентів викликає колекційне зібрання «Праці професорів, викладачів та співробітників Університету Св. Володимира». До нього додано також нелегальні та заборонені видання російських і українських книг XIX – початку XX ст. Ми зустрічаємо тут імена М.О. Максимовича, М.Х. Бунге, В. Б. Антоновича, М. П. Драгоманова, М.Ф. Владимирського-Буданова, М.І. Костомарова, В.С. Іконнікова та багатьох інших.

Значна частина фонду походить з приватних бібліотек київського генерал-губернатора Д.Г. Бібікова та князя Е.Львова, подаровані Київському університету 1898 року. З пізніших видань бачимо книги з автографами Пантелеймона Куліша та Михайла Максимовича, книжкову колекцію початку XX століття Сергія Єфремова. А з липня 2018 року в Науковій бібліотеці зберігаються документи з приватного архіву Нестора Махна, що були передані в Україну нащадками його близького друга Василя Харламова.

У Шевченковому університеті шанують унікальне зібрання книг та рукописів — не тільки як історичне надбання. Це важлива джерелознавча база для наукових досліджень у багатьох галузях науки. З використанням цих документів тільки за останні два десятиліття опубліковано 46 наукових праць, а за останні три роки — 6 статей у фахових виданнях, 10 тез у матеріалах міжнародних науково-практичних конференцій, зроблено 20 доповідей. Книжкова збірня користується попитом у викладачів,

аспірантів, студентів, і не тільки свого університету, а й науковців інших закладів вищої освіти, наукових установ України та інших країн.

Наприклад, у 2016–2017 роках співробітники Наукової бібліотеки ім. М.Максимовича спільно з Національною бібліотекою Білорусі, за грантової підтримки Державного фонду фундаментальних досліджень, виконали науково-дослідну роботу «Взаємодія книжкових традицій Білорусі й України в XVI – на початку XIX століття». Результати роботи стали основою для подальших досліджень, що були представлені 2019 року на VIII Міжнародному конгресі дослідників Білорусі. Того ж самого року до результатів НДР було долучено дослідження ще одного примірника в Бібліотеці ім. Врублевських Академії наук Литви. Окремі пам'ятки бібліотечного фонду використовувалися також у міжнародному проєкті «Європеана».

А в 2018–2019 роках було проведено дві Літні школи з палеографії, кодикології, дослідження стародрукованих видань, організованих відділом рідкісних книг та рукописів Наукової бібліотеки ім. М.Максимовича, кафедрою історії стародавнього світу та середніх віків історичного факультету, Музеєм староукраїнської книги Львівської національної галереї ім. Б.Возницького. Науковий об'єкт було долучено до комплексу фрагментологічних досліджень, представлених на міжнародному науково-практичному семінарі «Fragmentology» у грудні 2018 року.

Зважаючи на світове значення пам'яток писемності і книгодрукування вчена рада університету вирішила клопотати перед Міністерством освіти і науки України щодо внесення фонду ста-

Особливий інтерес викладачів та студентів викликає зібрання «Праці професорів, викладачів та співробітників Університету Св. Володимира»

родрукованих, рідкісних та цінних книжкових зібрань Наукової бібліотеки ім. М.Максимовича до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання України.

До речі, університет не вперше намагається пройти свою частину шляху для підтвердження статусу наукового об'єкта, що становить національне надбання.

Пакет документів, зокрема, подавався до Міністерства освіти і науки України у грудні 2017 року, але тоді не був прийнятий до розгляду з незалежних від КНУ обставин. Адже тільки наприкінці 2019 року було створено комісію з прийому документів, вимоги до яких було суттєво змінено. Тому тепер підготовлено новий пакет документів для внесення фонду стародрукованих, рідкісних та цінних книжкових зібрань Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання України.

Це не означає, що університет та його Наукова бібліотека вважають свою роботу на цьому етапі завершеною. Навпаки, на засіданні

вченої ради було підкреслено необхідність продовжувати впорядкування стародрукованих і цінних документів та їх пошук у загальних фондах Наукової бібліотеки ім. М.Максимовича — згідно із затвердженими критеріями відбору та відповідно до записів в інвентарних книгах. Йшлося і про поліпшення умов їх зберігання: розширення площі книгозбирання, забезпечення їх закритими шафами, боксами, приладами кліматконтролю, виконання необхідних ремонтних робіт.

Додаткових заходів передбачається вжити задля інтенсифікації атрибуції стародруків та рідкісних видань, які зберігаються в бібліотечних фондах. Йдеться про визначення — за потреби — автентичності історичного джерела, його авторства, місця й часу створення.

І, звичайно, йдеться про оцифрування документів, адже сьогодні — це невід'ємний атрибут популяризації книжкової спадщини, можливість брати участь в майбутніх науково-дослідницьких та освітніх проєктах для тисяч і тисяч нових науковців.

ПРЕЗИДІЯ НАН УКРАЇНИ РОЗГЛЯНУЛА

Математичне моделювання, «розумні спеціалізації» та COVID-19

Засідання Президії НАН України почалося з наукових повідомлень молодих учених.

Про «Модернізацію економіки старопромислових регіонів на засадах смарт-спеціалізації» доповіла старший науковий співробітник Інституту економіки промисловості НАН України кандидат економічних наук Ірина Петрова.

У своєму дослідженні вона здійснила оцінку сучасного стану і тенденцій розвитку промисловості традиційних промислових регіонів України й проаналізувала ключові види економічної діяльності з огляду перспектив їхньої неоіндустріалізації. Науковиця обґрунтувала необхідність застосування механізмів публічно-приватного партнерства як інституціональної інновації, яка поєднує у собі модернізацію інвестиційної діяльності і модернізацію механізму управління економікою, запропонувала алгоритм реалізації такого механізму.

Про «Аналітично-чисельні методи дослідження процесів у залишках наднових зір» розповів науковий співробітник Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я.С. Підстригача

НАН України кандидат фізико-математичних наук Василь Бешлей. У своєму дослідженні автор побудував алгоритм для моделювання карт поляризації залишків наднових зір. Для швидкого та якісного аналізу параметрів моделі було отримано аналітичні апроксимації, які забезпечують можливість проводити розрахунки радіальних та азимутальних профілів поверхневої яскравості в околі фронту ударної хвилі.

Старший науковий співробітник Інституту проблем машинобудування ім. А.М. Підгорного НАН України доктор технічних наук Андрій Чугай розповів про «Математичне та комп'ютерне моделювання оптимізаційних задач розміщення тривимірних об'єктів». На базі розроблених засобів математичного моделювання було побудовано і досліджено базову математичну модель задачі оптимального упакування тривимірних тіл. Розроблено загальну методологію, запропоновано стратегії, методи і алгоритми розв'язання оптимізаційних задач упакування тривимірних тіл з урахуванням технологічних обмежень. Створено програмне забез-

печення з використанням технологій паралельних обчислень для автоматичного розв'язання оптимізаційних задач упакування тривимірних тіл.

Отримані результати можуть бути застосовані при розв'язанні задач комп'ютерного моделювання у матеріалознавстві, порошковій металургії та нанотехнологіях, оптимізації процесу 3D-друку для SLS технології адитивного виробництва, в інформаційно-логістичних системах, що забезпечують оптимізацію перевезення та зберігання вантажів.

За традицією, молоді вчені отримали свідоцтво про свій перший виступ на засіданні Президії НАН України.

Далі члени Президії розглянули доповідь директора Інституту програмних систем НАН України академіка Пилипа Антона «Про цільову програму наукових досліджень НАН України «Математичне моделювання складних міждисциплінарних процесів і систем на основі інтелектуальних суперкомп'ютерних, грид- і хмарних технологій».

Україна не має представника в

списку 500 високопродуктивних комп'ютерів, а використання лише національного обчислювального ресурсу звужує можливості математичного моделювання з точки зору ресурсного забезпечення. Тому для нашої країни актуальним і доцільним є як підвищення ресурсу вітчизняного комп'ютерного парку, так і створення в рамках концепції Українського національного гріду інфраструктури хмарних обчислень та її інтеграція у Європейську хмару відкритої науки.

Цільова програма передбачатиме розроблення методологічних основ математичного моделювання на основі суперкомп'ютерних технологій, новітніх інтелектуальних систем для автоматизації побудови моделей, методів та програмного забезпечення, розроблення інфраструктури грид- і хмарних обчислень, хмарно-орієнтованих сервісів, машинного навчання та штучного інтелекту, створення нових методів та програмного інструментарію на основі суперкомп'ютерних технологій для математичного моделювання в галузі фізико-технічних і математичних наук, в економіці, оборонній галузі, енергетиці.

Учасники обговорення відзначили важливість та актуальність досліджень у галузі штучного інтелекту та необхідність започаткування Цільової програми наукових досліджень на 2021–2025 рр.

Ще одним важливим питанням розгляду на Президії стало створення робочої групи з проблем (наслідків) поширення коронавірусу SARS-CoV-2 в Україні. Зазначалося, що головне завдання робочої групи — координація досліджень щодо розроблення методів виявлення коронавірусу SARS-CoV-2, що викликає захворювання COVID-19, моніторингу та оперативного узагальнення інформації про темпи, географію та медико-біологічні й економічні наслідки поширення коронавірусу SARS-CoV-2, а також розроблення заходів протидії поширенню вірусу в Україні. Очолив робочу групу академік-секретар Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України, директор Інституту біохімії ім. О.В. Палладіна академік Сергій Комісаренко.

За матеріалами пресслужби НАНУ

АКТУАЛЬНО

Криза сучасної науки: знайти вихід

Відбулися XVII Академічні читання пам'яті професора Віталія Стріхи

Традиційні Академічні читання пам'яті визначного вченого-фізика, засновника і першого президента АН вищої школи України Віталія Іларіоновича Стріхи (1931 — 1999) відбулися цього року вже в сімнадцятий раз. Цей науковий форум має унікальний формат: тут немає поділу на вузькі спеціальності, представники природничих наук і гуманітарії мають нагоду розповісти один одному про проблеми, які сьогодні є для них пріоритетними.

Академік НАН України, почесний академік АН вищої школи України В.Т.Грінченко виголосив доповідь «Криза сучасної науки: чи є вихід?» Український учений солідарний з Джоном Горганом, автором книги «Кінець науки» (1996), у тому, що ще ніколи в історії розрив між ідеалами науки та її реальним станом не був такий значний. Вияви цього очевидні: злива непотрібних статей у недобросовісних виданнях, які дослідники змушені продукувати, підкоряючись гонитві за наукометричними показниками. А методи «накручування» індексу Гірша ілюструють те, що, згідно з анонімним опитуванням авторів, навіть у такому суперавторитетному виданні, як «Nature», більшість рецензентів фактично чинять тиск, змушуючи авторів цитувати непотрібні у цьому контексті роботи.

Академік АН вищої школи України А.М.Чорноус зробив доповідь «Як Сумський державний університет став одним із наукових лідерів України?» Учений, що вже понад десятиліття є проректором з наукової роботи СДУ, пригадав: попервах йому доводилось пояснювати колегам, де розташовано Суми. Але системний менеджмент, що включав вирішення інфраструктурних і фінансових питань, дав свої наслідки. В СДУ не могли змінити податки, але, зменшивши накладні витрати, тут дали керівникам тем реальну змогу самостійно використовувати зароблені ними гроші. Відтак тут досягнули показника 70% успішності в конкурсах МОН. СДУ виконує роботи за понад 1000 договорами із реальним бізнесом. Упродовж двох минулих років тут створено два потужні центри користування науковим обладнанням. Університет має продуману політику залучення до науки студентів.

Доповідь академіка АН вищої школи України А.С.Філіпенка (КНУ ім. Т.Шевченка) мала назву: «Цифрова економіка: штрихи до портрету». Учений наголосив: цифрова економіка дає сьогодні понад 15% світового ВВП (у т.ч. 22% ВВП США, 30% — Китаю і лише 3% України). Водночас цифрова економіка займається послугами і реального продукту не виробляє.

Почесний академік АН вищої школи України Катіа Гедріх (Степановіч) у своїй доповіді «Нелінійна динаміка: вчора, сьогодні й завтра» дала огляд розвитку відомої київської наукової школи, фунда-торами якої були академіки Микола Крилов та Микола Боголюбов, а продовжувачами їхньої справи — академіки Юрій Митропольський та Олександр Горошко. Їх ученицею є і відома сербська

дослідниця К.Гедріх, чії результати знаходять застосування від традиційних задач механіки до медицини й суспільних наук.

Академік АН вищої школи України В.І.Жданов (КНУ імені Т.Шевченка) виголосив доповідь «Що не так зі сталою Габбла?» Сьогодні встановлено: упродовж приблизно 14 мільярдів років, що проминули після Великого Вибуху, Всесвіт розширювався з прискоренням на початковому етапі й зараз (авторів цього відкриття було вшановано Нобелівською премією 2011 року). Чисельне визначення сталої Габбла з анізотропії реліктового випромінювання, що утворилося в перші 380000 років після Великого Вибуху, дає певні розбіжності. Однак доповідь не схильний говорити про кризу сучасної космології.

Академік АН вищої школи України В.І.Павлишин зробив доповідь на тему «Симетрія-дисиметрія кристалів: художні, кристалохімічні, морфологічні та генетичні аспекти». Він навіть численні як-

тіла, причому дуже бажано, щоб ця вода мала саме лужне, а не кислотне значення рН. Натомість навіть ті води України, які начебто мають бути за назвою лужними, за своїм рН у кращому разі є слабо кислотними. Учений тут-таки на столі продемонстрував дослід, як можна поліпшити ОВП питної води.

Академік АН вищої школи України О.В.Пронкевич (Миколаївський університет імені Петра Могили) в доповіді «Листування Г. Кочура і М. Лукаша: як створювався український «Дон Кіхот»?» на одному-єдиному прикладі показав, як геніальний український перекладач Микола Лукаш створював свій переклад роману Сервантеса. У листі до свого побратима Григорія Кочура від 21 листопада 1964 року він писав: «Знаю, наприклад, як я перекладу назву страви, що їв преславний ідальго по суботах. ...Тут мені допоміг батько Котляревський, у якого троянці їли, між іншим, «з отрібки бабу-шарпанину». Шарпанина бувала на Україні

про Голодомор дозволено було говорити в часи перебудови, академічні науковці назвали іншу цифру: 3,5 мільйони загинилих.

Дослідник, спираючись на дані перепису 1926 року (населення УСРР складало 28,9 млн.) і відразу ж засекречені дані перепису 1937 року, організаторів якого було репресовано, враховуючи тенденції народжуваності, стверджував: мінімальна цифра — саме 7 млн.

Відтак про остаточну цифру втрат можна буде говорити тоді, коли буде цілком опрацьовано й шкільну статистику, і дані про міграцію робочої сили з Росії в Україну (адже цих людей було теж зафіксовано переписом 1937 року). І з урахуванням цих та інших даних цифра жертв може й суттєво перевищити мінімальне значення в 7 мільйонів.

* * *

На завершення, обговоривши доповідь академіка В.Т.Грінченка «Криза сучасної науки: чи є вихід?», учасники читань одноголосно ухвалили Звернення до МОН України, НАН України, НАЗЯВО та Наукового комітету Нацради з питань розвитку науки і технологій, в якому висловили

раїні систему наукометричних показників було запроваджено при атестації наукових установ та закладів вищої освіти, оцінюванні наукових проектів НАН, МОН та новоствореного Національного фонду досліджень, захисті дисертацій, визнанні фахових наукових видань. На жаль, поруч із позитивними, це (як і скрізь у світі) потягнуло за собою і негативні наслідки. Особливо тяжкими вони виявилися для української гуманітаристики.

Відсутність диференційованого підходу для науковців та установ різного профілю призвела до появи фактично дискримінаційних щодо українських гуманітаріїв рішень. Особливо наочно це виявилось зараз, коли з 1 березня через встановлені МОН ініціативи Наукового комітету нереалістичні вимоги «загинуть» більшість гуманітарних фахових наукових видань, а велика кількість вітчизняних аспірантів та молодих дослідників будуть позбавлені можливості надрукувати результати своїх дослідень, а відтак і отримати наукові ступені та продовжити наукову кар'єру.

Некритичне застосування наукометричних показників щодо гуманітаристики створює викривлене уявлення щодо реальної ваги окремих науковців, наукових установ та вартісності наукових проектів. Сьогодні в українських представників цих напрямків є тільки лічені статті у виданнях, що входять до наукометричних баз Scopus і Web of Science. Тому в національній «табелі про ранги» люди, що за гроші купили одну-дві публікації в заснованих росіянами «європейських» журналах, що видаються у Болгарії чи в Чехії, незаслужено опиняться вище від авторитетних дослідників зі статтями в виданнях, що входять, наприклад, до міжнародної гуманітарної бази даних ERIH+.

Учасники читань закликали МОН негайно внести зміни до чинної нормативної бази, пролонгувавши для журналів соціогуманітарного профілю ще мінімум на три роки їхній статус наукових видань категорії В, і за цей час з участю фахової наукової спільноти виробити нові диференційовані критерії для наукових журналів. Вони закликали переглянути нормативну базу щодо атестації наукових установ та закладів вищої освіти, оцінювання наукових проектів НАН, МОН та Національного фонду досліджень, захисту дисертацій, поклавши в основу положення згаданого вище Лейденського маніфесту, та гнучкіше використовуючи, поруч із показниками баз Scopus і Web of Science, також і показники інших профільних міжнародних баз, як-от ERIH+, та національної реферативної бази, створеної Державною науково-технічною бібліотекою України.

Академіки АНВШ констатували, що нині відбувається значне погіршення стану фінансування як університетської, так і академічної науки в Україні, навіть порівняно з недостатнім рівнем минулого року. А рішення, які ухвалюються в науковій сфері, часто далекі від фаховості. Таке ставлення до національної науки в умовах гострих глобальних викликів несе велику загрозу для української державності.

Ольга ЛАРИНА

Учасники академічних читань

раві приклади живих та неживих об'єктів, цікавих з погляду властивостей їхньої симетрії.

Симетрія має важливу роль і в мистецтві. Проте в сучасному західному мистецтві дедалі частіше відбувається перехід до дисиметрії: класичний приклад — знаменитий собор Святого Сімейства у Барселоні.

Академік АН вищої школи України І.В.Бейко (НТУУ «КПІ» імені І.Сікорського) у доповіді «Новітні інформаційні технології у підвищенні якості навчання та нові завдання у підготовці наукових кадрів» наголосив: реальний світ сьогодні дедалі дуже змішується з віртуальним комп'ютерним світом. Відтак це надзвичайно збільшує вагу математики. Адже ще Піфагор наголошував: «Де нема числа і міри, там хаос і химери».

Академік АН вищої школи України О.С.Покотило, що представляв Тернопільську політехніку, виголосив доповідь «Фізико-хімічні та енерго-інформаційні властивості води і їх значення для біологічних об'єктів». Він наголосив: для того, щоб біологічний вік людини був менший від її паспортного віку й вона могла жити довго, надзвичайне значення має якість води, яку вона споживає. В середньому слід випивати на добу 30 грамів води на кілограм ваги

і м'ясна, і рибна. У всякому разі, страва така була, а назва шарпанина натякатиме на аварійне походження м'яса і нутрощів».

Академік АН вищої школи України Л.М.Черноватий (Харківський національний університет імені В.Каразіна) в доповіді «Принципи підготовки перекладачів у світлі міжнародних тенденцій» нагадав: програми підготовки перекладачів у Київському та Харківському університетах було започатковано ще в 1960-ті, раніше, ніж в університетах Західної Європи. У 1990-х у наших вишах було легітимізовано спеціальність «переклад». Лише в 2009 році з'явився Європейський магістр з перекладу, а в 2011-му — магістр з усного перекладу, потім — з аудіовізуального, перекладу конференцій, тощо.

А в Україні у 2016-му окрему спеціальність «переклад» ліквідували, приєднавши її до філології. Цим зроблено велику помилку.

Академік АН вищої школи України В.І.Сергійчук (КНУ ім.Т.Шевченка) в доповіді «Втрати України від Голодомору в 1932—1933 роках» нагадав: цифру в 7—10 мільйонів загинилих українців зафіксували в своїх донесеннях за свіжими слідами подій німецькі дипломати, довідавшись про неї від інформаторів у тодішній владі УСРР. Але, коли

«занепокоєння некритичним застосуванням наукометричних показників (число статей, ім'я-фактор, індекс Гірша тощо) при оцінюванні всіх без винятку наукових установ, окремих дослідників, наукових журналів».

Це спричинило появу величезної кількості непотрібних для прогресу науки статей, єдиною метою написання яких було «накручування» показників їхніх авторів.

Ці та інші негативні наслідки механістичного зловживання наукометриєю викликали реакцію світової наукової спільноти, найвідомішими проявами якої стали Лейденський маніфест та Сан-Франциська декларація щодо оцінювання результатів досліджень. Ці документи наголошують: наукометричні показники можуть бути лише допоміжними критеріями при експертному оцінюванні науковця чи наукової установи. Декларацію DORA уже зараз підтримали 1887 наукових організацій світу, включаючи провідні університети, національні академії наук та професійні наукові асоціації. Провідні загальнонаукові журнали NATURE та SCIENCE регулярно друкують інформацію про конкретні приклади шкоди, якої завдає сучасній науці формальне використання даних наукометрії.

Протягом останніх років в Ук-

Безсмертя кольору неба

І мистецтво, яке стоїть до нього найближче

У квітні маємо надію провести другі Київські Гончарівські читання.

Перші — відбулися 10 квітня минулого року в стінах Інституту філології КНУ, де 3 квітня 2018 року на 100-річчя Олесь Гончара було відкрито його Музей — кімнату. Бажаючих побувати на них було настільки багато, що читання довелося перенести в одну з найбільших аудиторій інституту. Розмова про Олесь Терентійовича та його творчість вийшла надзвичайно цікавою, завітала на зібрання й онука Олесь Гончара — письменниця Леся Гончар.

Пізнати іншого Гончара, а не просто «радянського класика» допомагали його колеги, учні, усі, хто знав письменника і глибоко вивчав його творчість.

Віктор Костюченко — прозаїк та перекладач, директор видавництва «Веселка» у 1973—1989 рр. пригадав відзначення 50-річчя Олесь Гончара. Це було в консерваторії, в рік видання «Собору»: невеликий зал, перебрана публіка, скромне слово Миколи Бажана. Усі чекали слова Гончара, а він піднявся і сказав: «Я вважаю, що мій твір «Собор» такий же патріотичний, як і «Прапороносці». І таким чином дав достойну відповідь присутнім, а серед них був і Ватченко — секретар Дніпропетровського обкому партії, який у романі впізнав себе в головному антиперсонажі й організовував антигончарівські виступи». Читаючи Гончара, зазначив Костюченко, ви відчуєте його дух протесту проти існуючої влади — в «Соборі» і після «Собору» — його публіцистиці з приводу трагедії на Куренівці, вибуху на Чорнобильській АЕС.

Заступник директора з наукової та видавничої діяльності Інституту літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України Сергій Гальченко пригадав, що, після скандалу з романом, Гончара хотіли заарештувати, але Микола Підгорний — тоді голова президії Верховної Ради СРСР сказав очільнику українського ЦК Петру Шелесту: «Буде скандал всесвітнього масштабу». І від Гончара відступили.

Значну увагу Гальченко приділив 3-томнику «Щоденників»: «Ніхто ні в спогадах, ні в статтях не зміг того написати, що написав сам Олесь Гончар». Учений нагадав і проблеми з архівом письменника, який на сьогодні розпоршений між Центральним державним архівом-музеєм літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМ України). — М. К.), Інститутом літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України та Національним музеєм літератури України. До слова, в Інституті літератури зберігаються «Фронтіві поезії», рукописи трилогії «Прапороносці», а 1991 року Олесь Гончар передав туди листування з Григо-

рем Тютюнником, Остапом Вишнею, Юрієм Яновським, Іваном Чендеєм і навіть матеріали до не написаного роману про Махна (назва «Останній Рейд»), зазначивши при цьому: «Хотілося написати про Нестора Махна, але написати те, що можна було, — не схотів, а те, що треба було — не зміг».

2018 року роману «Собор» виповнилося півстоліття. Свого часу нищівна кампанія проти роману в Дніпропетровську (нині — Дніпрі) стала каталізатором дисидентського руху. Представники патріотичної інтелігенції міста в серпні 1968 року написали лист-протест до органів комуністичної влади в Києві, що став відомий як «Лист творчої молоді міста Дніпропетровська». Автори «Листа» — поет Іван Сокульський та журналіст Михайло Скорик — звернулися до ЦК КПУ. Після оприлюднення «Листа» за кордоном, його автора-

срібні царські врата, даровані гетьманами... Де те все, що належить Україні?» (17.11.1992).

І ще цитата: «Коли банда поштишевська пустила в дію свої сатанинські динаміти, закладені під Михайлівський Золотоверхий, був гул страшний, ніби стався землетрус, і на очах киян собор — цілий-цілісний! — піднявся в небо і на якийсь короткий час завис у повітрі незрушно, як Боже знамення! Як знак того, що сатанинські, руйнацькі сили згинуть і собор відродиться. Днями наш статут (фундаторів відбудови Золотоверхого) вже зареєстровано, мене обрано президентом цього світлого діла» (05.04.1993).

Про створення Всеукраїнського фонду відтворення видатних пам'яток імені Олесь Гончара розповів виконавчий директор фонду Валентина Іршенко, яка зауважила: «Перший лист про відтво-

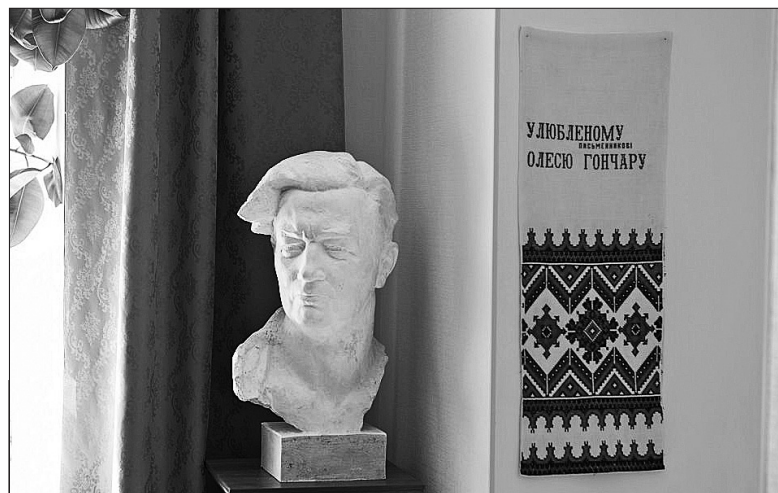
Дружина письменника Валентина Данилівна на відкритті Музею

рення нашого минування, і, зокрема, Михайлівського собору, Олесь Терентійович написав першому президенту України Леоніду Кравчуку — не було ні відповіді, ні конкретних дій. 1995 року звертається вдруге до Леоніда Кучми: «Історія людства всіх країн і народів світу свідчить про те, що міцність держави, кожної нації і навіть саме її існування ґрунтується на патріотизмі, духовності, на любові до своєї історії та культури». Гончар запропонував президентові залучити всіх людей

реження нашого минування, і, зокрема, Михайлівського собору, Олесь Терентійович написав першому президенту України Леоніду Кравчуку — не було ні відповіді, ні конкретних дій. 1995 року звертається вдруге до Леоніда Кучми: «Історія людства всіх країн і народів світу свідчить про те, що міцність держави, кожної нації і навіть саме її існування ґрунтується на патріотизмі, духовності, на любові до своєї історії та культури». Гончар запропонував президентові залучити всіх людей

Музей зустрічає відвідувачів

У Музей-кімнаті Олесь Гончара

до відтворення святих, створити орган, який би опікувався відтворенням цих шедеврів».

Тоді було видано ряд указів: про заходи щодо відтворення видатних пам'яток історії та культури, починаючи з Михайлівського Золотоверхого і Успенського собору Києво-Печерської лаври; указ про Всеукраїнський фонд відтворення пам'яток імені Олесь Гончара. Була розроблена програма, затверджена Кабінетом Міністрів України, до якої увійшли 56 унікальних перлин нашої культури, які були зруйновані й знищені (55 в Україні і 56-та на території РФ — каплиця на могилі гетьмана Петра Дорошенка). Долучилася українська діаспора, державні, місцеві органи. Михайлівський Золотоверхий собор був профінансований українською діаспорою. 2007 року прем'єр-міністр Янукович скасував постанову про державне фінансування фонду, зробивши його регіональним. З ініціативи Фонду на Михайлівському соборі прикріплена пам'ятна дошка ініціатору відтворення святини — Олесеви Гончару.

Лауреат Національної премії України імені Т.Г. Шевченка та Української міжнародної премії імені Григорія Сковороди професор Михайло Наєнко пригадав, що Олесь Гончар особисто запросив його до Кончі-Озерної: «1979 року у 7-му номері журналу «Українська мова і література в школі» я написав велику рецензію на 6-томник Олесь Гончара (тоді після 10-річного «шельмування-катування» Олесь Гончара за отой «Собор», про який згадували, трошки по-

тепліло і йому дозволили видати в 6-ти томах свої твори в 1978 р.). І на всі ці томи я спробував написати статтю. Написав безвідносно чи буде її читати Олесь Гончар чи не буде. [...] Раптом приходить до мене на роботу Володимир П'янов і каже, що Олесь Гончар прочитав цю статтю і хотів би мене побачити, адже його зацікавила стаття. Вона мала назву «Праця. Натхнення. Людина». Ці слова я «позичив» у Максима Тадейовича про Олесь Гончара як літературну постать. [...] Що привернуло увагу О. Гончара у цій моїй статті? Принаймні, два таких штрихи: я написав про поліфонізм художнього мислення О. Г. і порівняв його з поліфонізмом інших авторів, у т. ч. зарубіжних і 2-й штрих, який запав йому, що ніхто про це ніколи не казав, що в нього мислення художнє відбувається пульсуючим характером, навіть у романах у вигляді новелістичного типу мислення, там є розділи — підрозділи і я порівняв їх і з тими пульсарами, в яких ми живемо, — космічні пульсари. Очевидно, і людська душа ось так пульсує, так само, як пульсує космос, пульсує наше серце. Сказав, що ще поки такого ніде не читав і йому захотілося про це поговорити». ...Того вечора О. Гончар повів мене на річку Старицю, притоку Дніпра [...]. Говорили про Шевченкові мотиви, які дивовижні образи Шевченко вживав...»

Звернемось знову до рядків роману «Собор»: «Безсмертя, якого воно кольору? Яке на смак?» «Кольору неба! А смак свободи!...» «І якщо вже говорити про безсмертя, то мистецтво стоїть до нього найближче»...

Тож усіх, хто хоче більше дізнатися про автора цих слів, про безсмертя і мистецтво, яке «стоїть до нього найближче», маємо сподівання побачити на цьогорічних Гончарівських читаннях. Ми запланували їх на 7 квітня об 11 годі в Інституті філології КНУ імені Тараса Шевченка. Місце зустрічі — Музей-кімната Олесь Гончара. Хотілося б, щоб у країні вже все було спокійно, і нам не довелося би змінювати місце і час зустрічі. Але відбудеться вона обов'язково!

Мар'яна КОШАРСЬКА,
завідувач Музей-кімнати
Олесь Гончара

Голова Наглядової ради —

академік НАН України Борис ПАТОН

Індекс газети «Світ» — 40744

Реєстраційне свідоцтво

КВ №23725-13565ПР від 6 лютого 2019 р.

світ

Адреса редакції:

01601, МСП, Київ-601, бульв. Т. Шевченка, 16.

Телефон/ факс 287-82-47

E-mail: svit@mon.gov.ua **www1.nas.gov.ua/svit**

Відповідальність за достовірність інформації та

реклами несуть автори та рекламодавці

Редакція не завжди поділяє позицію авторів

публікацій

Зам. 06

Газету віддруковано у ПП «Фірма «Гранмна»